คอลัมน์ เขียนให้คิด: แก้คอร์รัปชันให้สำเร็จ..อยู่ที่คนไทย - ไทยโพสต์ ฉบับวันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2559

บัณฑิต นิจถาวร

กรรมการผู้อำนวยการสมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย(IOD)

ปัญหาคอร์รัปชันในประเทศไทยที่ยังรุนแรง แม้รัฐบาลจะให้ความสำคัญเต็มที่ในการแก้ไขปัญหา ดูจะเป็นเครื่องยืนยันที่ดีว่าประเทศไทยนั้นมีปัญหามาก และสังคมไทยเองก็ยังไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาที่ประเทศตนเองมีอยู่ได้

ในสายตาคนนอก ประเทศไทยเป็นสังคมที่การบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอ ประชาชนดูขาดสำนึกทางสาธารณะ และมักวางเฉยต่อการรักษาประโยชน์ของส่วนรวม ข้าราชการหรือผู้มีอำนาจก็ขาดความรับผิดชอบที่จะทำหน้าที่แก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ขณะที่ภาคธุรกิจซึ่งเป็นผู้ให้ในสมการคอร์รัปชัน ก็พร้อมแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเอง ไม่เกรงกลัวกฎหมายหรือประเด็นจริยธรรมอย่างที่เป็นข่าว

ลักษณะเหล่านี้ดูสวนทางกับภาพลักษณ์ของสังคมไทยที่ดูจากภายนอกนิ่มนวล น่าอยู่ มีวัฒนธรรมที่น่าประทับใจ และสวนทางกับศักยภาพและความสามารถที่แท้จริงที่คนไทยและประเทศไทยมี โดยเฉพาะความสามารถทางเศรษฐกิจและภาคธุรกิจของประเทศ

ศาสตราจารย์โรเบิร์ต คิดการ์ด (Robert Klitgaard) ผู้เชี่ยวชาญเรื่องคอร์รัปชันระดับโลก เคยชี้ว่าประเทศไทยมีความสามารถในการแข่งขันหลายๆ ด้านที่เหนือกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น อัตราเงินเฟ้อต่ำที่แสดงถึงความมีเสถียรภาพเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง อัตราการออมของประเทศที่ดีกว่าหลายประเทศในยุโรป เช่น เดนมาร์ก เนเธอร์แลนด์ และเยอรมนี การเข้าถึงสินเชื่อที่ดีกว่า เบลเยียม สวิตเซอร์แลนด์ และออสเตรีย กฎระเบียบเรื่องแรงงานและการจ้างงานที่ดีกว่า ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ การส่งออกคิดเป็นสัดส่วนของจีดีพีสูงกว่า เยอรมนีและไต้หวัน และความสามารถด้านการตลาดของภาคธุรกิจที่ดีกว่า อิตาลี เกาหลีใต้ และฟินแลนด์

ตัวเลขเหล่านี้ชี้ชัดเจนว่า ความสามารถของเศรษฐกิจของบริษัทไทยและของคนไทยไม่เป็นรองใคร

แต่ที่สังคมเราไปไหนได้ไม่ไกล และดูเหมือนติดหล่มกับปัญหาที่มีอยู่ ก็เพราะเรามักไม่จริงจังในสิ่งที่เราทำ และยอมรับความไม่ถูกต้องง่ายเกินไป ทำให้ประเทศมีความอ่อนแอมากในเรื่องธรรมาภิบาลและความโปร่งใส เป็นจุดอ่อนทำให้ประเทศเสียโอกาสและไม่สามารถพัฒนาต่อได้ในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งน่าเสียดายมาก

ความอ่อนแอนี้เป็นตัวเลขอีกชุดหนึ่งที่ศาสตราจารย์คิดการ์ดได้พูดถึงเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย บทบาทของนักการเมือง ธรรมาภิบาลในภาครัฐ และจริยธรรมของภาคธุรกิจ โดยใช้ตัวเลขที่ปรากฏในรายงานสำรวจความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย ซึ่งดูตัวเลขแล้วน่าตกใจ เช่น การรั่วไหลของเงินหลวงที่ถูกนำไปใช้ประโยชน์ทางอื่นของไทยอยู่ในระดับที่แย่กว่า กัมพูชา กาบอง และฮอนดูรัส การไม่ให้ความสำคัญเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาของไทยแย่พอๆ กับมองโกเลียและปากีสถาน ความไว้วางใจที่ประชาชนมีต่อนักการเมืองของไทยแย่กว่าเอลซัลวาดอร์และมาลาวี เป็นอันดับที่ 118 ของโลก การให้สินบนและจ่ายใต้โต๊ะของไทยแย่กว่าไลบีเรีย มองโกเลีย และแซมเบีย ความสูญเปล่าจากการใช้จ่ายของภาครัฐของไทยแย่กว่าบังกลาเทศ การให้บริการของตำรวจแย่กว่าประเทศอย่างอียิปต์และแทนซาเนีย และจริยธรรมธุรกิจก็อยู่ระดับเดียวกับประเทศอย่างเคนยาและมาลี

ดังนั้น ประเทศไทยแม้จะขยายตัวได้ต่อเนื่อง แต่ในหลายด้านประเทศได้เสื่อมถอยลงมาก และความเสื่อมถอยนี้นับวันจะสร้างความเสียหายให้กับการพัฒนาประเทศและฉุดรั้งไม่ให้ประเทศสามารถก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้นได้ และผลลัพธ์สำคัญที่เตือนคนไทยทุกคนให้ตระหนักในความเสื่อมถอยนี้ก็คือ ปัญหาคอร์รัปชันที่รุนแรงที่ประเทศมีอยู่

ผมเองแม้ไม่ได้เป็นผู้รู้ในเรื่องคอร์รัปชัน แต่เท่าที่ได้ติดตามและศึกษาปัญหานี้ช่วงสามสี่ปีที่ผ่านมา ก็ยอมรับว่าคอร์รัปชันเป็นปัญหาใหญ่ที่ฝังลึกอยู่ในพฤติกรรมของสังคม ทั้งภาคราชการและเอกชน แต่จากศักยภาพและความสามารถที่ประเทศมี ผมยังมองในแง่ดีว่าปัญหาคอร์รัปชันของไทยน่าจะแก้ไขได้ ถ้าคนไทยต้องการและเริ่มการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง ที่ผมเชื่ออย่างนี้เพราะ

หนึ่ง ในหลายประเทศคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ ลดทอนได้ อันนี้จึงไม่ใช่เรื่องเพ้อฝัน แต่เป็นข้อเท็จจริง ดูได้จากประสบการณ์ของหลายประเทศในเอเชียที่ประสบความสำเร็จในการแก้คอร์รัปชัน เช่น ฮ่องกง สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และไต้หวัน ถ้าเราศึกษาความสำเร็จของประเทศเหล่านี้ สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันที่ประเทศ

เหล่านี้ทำก็คือ สร้างความเข้มแข็งให้กับการบังคับใช้กฎหมาย ที่เอาจริงกับความผิดเรื่องคอร์รัปชัน โดยเฉพาะการจับและลงโทษผู้ใหญ่หรือคนดังในสังคมที่ทุจริตคอร์รัปชัน ทำให้สังคมเชื่อว่าคอร์รัปชันมีการแก้ไขจริง มีการเอาผิดจริง ถึงจุดนั้นคนในสังคมจะให้ความร่วมมือ ไม่กล้าคอร์รัปชัน จะร่วมกันเปลี่ยนนิสัยหรือพฤติกรรมของสังคมอันนี้คือสิ่งที่เรายังไม่ได้ทำ

สอง สำหรับสังคมไทยลึกๆ แล้วไม่มีใครชอบคอร์รัปชัน ยกเว้นผู้ที่หากินกับคอร์รัปชันเป็นอาชีพ เพราะทำอย่างอื่นไม่เป็น นักธุรกิจส่วนใหญ่ไม่ชอบคอร์รัปชัน เพราะเป็นต้นทุนที่ไม่จำเป็น ทำให้ไม่มีการแข่งขัน ไม่สร้างแรงจูงใจให้เกิดนวัตกรรมและการพัฒนา ทำลายศักยภาพและพลังธุรกิจของประเทศ ข้าราชการก็ไม่ชอบคอร์รัปชัน เพราะทำลายระบบคุณธรรม ทำลายศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของความเป็นข้าราชการ จากคนที่ตั้งใจดีที่จะทำงานให้บ้านเมืองกลายเป็นเชลยของนักธุรกิจและนักการเมืองเพราะเข้าร่วมในกระบวนการคอร์รัปชัน นักการเมือง (ดีๆ) ก็ไม่ชอบคอร์รัปชัน เพราะทำให้การเมืองกลายเป็นเรื่องเงิน อำนาจ และผลประโยชน์ ต้องมุ่งหาเงินให้พรรคและพวกแม้จะผิดกฎหมาย กลายเป็นคนที่ชี้ผิดชี้ถูกไม่เป็น และไม่ได้ทำหน้าที่ทางการเมืองเพื่อเป็นผู้นำที่สร้างชาติ สร้างประเทศ อย่างที่เคยใฝ่ฝัน สำหรับประชาชนไม่ชอบคอร์รัปชันแน่นอน เพราะกระทบชีวิตความเป็นอยู่ มีแต่ความไม่ยุติธรรมและไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

แต่ทั้งที่ไม่มีใครชอบ ไม่ว่าจะเป็นภาคธุรกิจ นักการเมือง ข้าราชการประจำ และประชาชน คอร์รัปชันก็โตเอาๆ จนเหมือนคนทั้งประเทศได้กลายเป็นเชลยของระบบคอร์รัปชันไปแล้ว แก้ไขไม่ได้ แต่ในอีกทางหนึ่ง ถ้าคอร์รัปชันเป็นปัญหาที่ไม่มีใครชอบ การแก้ไขก็ไม่น่ายาก เพราะคนที่ไม่ชอบน่าจะเอาด้วยกับการแก้ไขและพร้อมสนับสนุน

สาม คอร์รัปชันเป็นพฤติกรรมของคน ซึ่งพฤติกรรมคนนั้นแก้ไขได้ เปลี่ยนได้ และในสังคมที่มีคอร์รัปชันมาก พฤติกรรมคอร์รัปชันได้กลายเป็นนิสัยของสังคมไปแล้วที่คนในสังคมทุจริตคอร์รัปชันโดยไม่รู้ตัวเพราะความเคยชิน ไม่ได้คิดถึงกฎหมายบ้านเมืองหรือใช้สติไตร่ตรองอย่างมีเหตุมีผล ปัญหาคอร์รัปชันจึงแผ่กระจายไปทั่ว

แต่นิสัยของสังคมก็เปลี่ยนได้ แก้ไขได้เช่นกัน แต่การเปลี่ยนแปลงต้องอาศัยความร่วมมือของคนที่เกิดจากความรู้สึกร่วม เป็นความรู้สึกของสังคมที่ไม่เอาคอร์รัปชัน และเมื่อความรู้สึกเหล่านี้มีมากขึ้น คนเห็นด้วย

มากขึ้น กล้าแสดงออก โมเมนตัมของการแก้ไขก็จะตามมา นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของทั้งผู้ให้และผู้รับ

ในหนังสือเรื่อง The Power of Habit หรือพลังของนิสัย ผู้แต่ง นายชาร์ล ดูฮีค (Charles Duhigg)เขียนว่า นิสัยที่ไม่พึงปรารถนาของสังคมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ไม่ว่าจะยากแค่ไหน และการเปลี่ยนแปลงจะมาเป็นสามขั้นตอน หนึ่ง คือ การเห็นร่วมกันของคนกลุ่มน้อย ในวงของคนที่รู้จักที่พร้อมจะเริ่มและนำการเปลี่ยนแปลง สอง การเปลี่ยนแปลงเติบโตเป็นวงที่กว้าง จากการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนอื่นที่อาจไม่รู้จักกันสนิท เพียงทราบหรือคุ้นเคยกันอย่างหลวมๆ แต่เห็นร่วมกัน และ สาม การเปลี่ยนแปลงกลายเป็นพลัง เพราะผู้นำการเปลี่ยนแปลงสามารถทำให้ผู้ที่เข้าร่วมมีความหวัง มีนิสัยใหม่ ที่ผู้เข้าร่วมเองสนับสนุนและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ต้องการให้เติบโตเป็นนิสัยของสังคมจนคนเข้าร่วมมีมาก

ดังนั้น ในทุกการเปลี่ยนแปลง สามขั้นตอนนี้ต้องเกิดขึ้น นำไปสู่การเปลี่ยนนิสัยของสังคม เอานิสัยที่ไม่ดีทิ้งไป ทดแทนด้วยนิสัยใหม่ที่ทุกคนอยากเห็น

ทั้งสามข้อนี้ ทำให้ผมมีความเชื่อว่าปัญหาคอร์รัปชันไม่ว่าจะรุนแรงแค่ไหน ก็จะสามารถแก้ไขได้ถ้าทุกคนเอาจริง และวิธีแก้ไขก็คือสร้างแรงจูงใจให้คนในสังคมเห็นด้วย สนับสนุน และเข้าร่วมเปลี่ยนนิสัย เปลี่ยนพฤติกรรม การแก้ไขก็จะสำเร็จ แต่ถ้าคนในสังคมไม่เข้าร่วม ไม่สนใจ ไม่พร้อมจะแก้ไข ปัญหาก็จะไม่ได้รับการแก้ไข และยิ่งจะเติบโตเป็นปัญหาที่ใหญ่ขึ้นๆ เหมือนที่ได้เกิดขึ้น

ทั้งหมดจึงชี้ว่า การแก้ไขปัญหาให้สำเร็จ ต้องมาจากความต้องการของประชาชนในประเทศ ที่ต้องการแก้ไขปัญหา และประชาชนในฐานะผู้เดือดร้อนก็ต้องเอาจริง แสดงตน เรียกร้อง และมีส่วนร่วมให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เปลี่ยนพฤติกรรมของสังคม แต่ถ้าประชาชนไม่เรียกร้อง ไม่แสดงตน ไม่มีส่วนร่วม ปัญหาก็จะไม่มีการแก้ไข เพราะผู้ที่ได้ประโยชน์จากระบบคอร์รัปชันขณะนี้ ทั้งผู้ให้ ผู้รับ จะไม่มีวันแก้ปัญหา เพราะไม่ใช่ปัญหาของเขา แต่เป็นปัญหาของผู้ที่เดือดร้อนที่ไม่โวยวาย

ดังนั้น จุดเริ่มต้นของการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันให้สำเร็จแท้จริง ไม่ได้เบ็ดเสร็จอยู่ที่รัฐบาลหรือมาตรา 44 แต่อยู่ที่คนไทยที่เดือดร้อนที่ต้องรวมตัวกันแก้ไขปัญหา.